

ŠIMUNOVIĆ, Petar (2005) *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

The New Encyclopædia Britannica, vol. 2, 16, 1990. (15. izd.)

Toponimija otoka Paga (ur. Vladimir Skračić), Zadar: Centar za jadranska onomastička istraživanja Sveučilišta u Zadru, 2011.

VUKČEVIĆ, Nikola (1981) "Etimologija pojma 'Vlah' i njegova razna značenja". U: *Predmet i metoda izučavanja patrijarhalnih zajednica u Jugoslaviji 3*, 315-342.

ZING-cd = ZINGARELLI, Nicola (2008) *Lo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli (cd).

VLAH CA O COMPONENTĂ A TOPONIMELOR PE TERITORIUL REGIUNILOR ISTRIA, KVARNER ȘI GORSKI KOTAR

Etonimul *vlah* este un împrumut preslav din limba gotică, pe care slavii și germanii l-au folosit pentru a-i denumi pe vecinii lor romani, adică pentru a reprezenta „omul de origine romană”. V(a)lahii sunt menționați în documentele de pe Peninsula Balcanică din secolul al X-lea, iar dovada privind origine romană a lor apare deja în lucrarea *Ljetopis popa Dukljanina* din secolul al XII-lea. În secolul al XIV-lea ei ajung și pe teritoriul croat, în diferite regiuni de la Cetina până la Velebit, în special în ținuturile muntoase din Dalmația, de unde pătrund spre litoral. Populația valahă se slavizează treptat și acceptă etnia țării în care s-a stabilit. Scopul acestui studiu este de a lista și indica toponimele din Croația, de pe teritoriul regiunilor Kvarner, Istria și Gorski Kotar, în al căror denumiri sau derivate ale acestora apar cuvintele *vlah*, *morlac* sau *cici*.

Nina Spicijarić Paškvan, Rijeka /Hrvatska/

VLASI I KRČKI VLASI U LITERATURI I POVIJESNIM IZVORIMA

Pojam Vlah i njegova etnogeneza

Postoji nekoliko teorija o postanku etnonima Vlah. Jedna je mogućnost da potječe od germanske riječi *blak*, odnosno *bloek* u značenju 'crn', a objašnjena je činjenicom da su Germani sve južne narode zvali crnima zbog njihove tamne puti. Druga je teorija da Vlah, tj. Voloh dolazi od slavenskoga glagola *voločiti*, što znači 'vući', a u prenesenom značenju odnosi se na nomada, tj. pripadnika skupine bez stalne postojbine, onaj koji se seli ('za sobom vuče svoje') (usp. Vukčević 1981: 317). Treća i najprihvatljivija je teorija, ona koju donosi i Petar Skok (ERHSJ, III, 608), a to je da je etnonim Vlah praslavenska posuđenica iz gotškoga. Ona je u slavenske jezike došla vjerojatno iz

balkansko-gotskoga na donjodunavskom limesu gdje se Slaveni po prvi puta susreću s Romanima u 4. i 5. stoljeću. Taj je pojam, pak, u germanske jezike ušao od imena za keltski narod *Volcae*, kojega spominje Gaj Julije Cezar, a to potvrđuju i Tit Livije, Strabon, Plinije Stariji, Ptolomej i Justin (Mirdita 2009: 26). *Volcae* > **walhoz*, ime je koje su Goti rabili za svoje južne i zapadne keltske susjede, a koje je posvjedočeno u 3. st. pr. Kr. Nakon romanizacije Kelta između 1. st. pr. Kr. i 3./4. st. uvedeno je ime *Roman*, a u 5. st. *Walhos* se ponovno upotrebljava za govornika neolatinskih jezika. Tako se za imenovanje romanskoga naroda upotrebljava starovisokonjemački **walhisk*, srednjevisokonjemački *wälsch*, moderno njemački *welsch* (< *Walh-*), dok se za jezik koji nije romanski upotrebljava lat. *theodische*, stvnjem. *diutisc*, srvnjem. *tiusch* ili *diutisch*, starosaksonski *thiudisc* (> Dutch, Deutsch) (DWB). Naziv potječe iz staroengleskoga *þeodisc* ‘pripada narodu’ < *þeod* ‘narod’ od pragermanskoga **theudo* ‘narodni’ (< ie. **teuta-* ‘ljudi’). I kod Slavena i kod Germana riječ Vlah označava ‘čovjeka romanskoga porijekla’, tj. i jedni i drugi je upotrebljavaju u prvom redu kako bi označili svoje romanske susjede. Germani pod tim pojmom podrazumijevaju čovjeka keltskoga odnosno galskoga porijekla da bi se kasnije taj pojam odnosio na stanovnike onih područja gdje su Gali i Kelti prije obitali (dakle Francuzi i Talijani).¹ Nijemci uz stari pridjev *welsch* za Romane, za Rumunje koriste naziv *Walache*, a za nekadašnju rumunjsku knežiju Munteniju i Olteniju koriste ime *Walachei*. Slaveni, s druge strane, upotrebljavaju taj pojam kako bi imenovali svoje susjede – Talijane i Rumunje.

Riječ Vlah prisutna je u svim slavenskim jezicima: Rusi *Volohb*, Poljaci *Woloch*, Česi i Slovaci *Valach* (> češ. *Valašsko*), i prvotno je u slavenskom označavala ‘čovjeka romanskoga porijekla’ posebice Rumunja i Talijana. Tako slovenski pridjev *láško* znači ‘talijansko’, odnosno *laški jezik* ‘talijanski jezik’ (usp. Trontelj – Snoj 1970-2008). Osim toga, u mađarskom i u nekim slavenskim jezicima postoje dva različita oblika jednakoga korijena za Talijana i Rumunja. Tako Česi i Slovaci Rumunja nazivaju *Valach*, a Talijana *Vlach*, Poljaci za Rumunja kažu *Woloch*, a za Talijana *Wloch* dok Mađari za Rumunja upotrebljavaju slavenski singular *Oláh*, dok za Talijana koriste slavenski plural *Olasz*. Budući da je *oláh* dobio negativne konotacije, oni danas Rumunje zovu *Román(ok)* (ERHSJ, III, 608).

Skok (1971: 514) navodi prema Vuku još dvije složenice s riječju Vlah koje se odnose na etnik. To su *Karavlah* prema turskom *Kara-iflak* ‘crni Vlah’ koji se odnosi na dio današnje Rumunjske, tj. na Munteniju i Olteniju, i *Turkovlah* u značenju Morlaka

iz Turske. Turska složenica *Kara-iflak* je zapravo prijevod iz bizantskoga *Maurovlahos* (Μαυρόβλαχος) ‘Crni Vlah’ od čega potječe i naziv *Morovlah* > mletački naziv *Morlacco*,² od čega dolazi i hrvatski Morlak/Murlak.

Balkanski Vlasi

Vlasi se u dokumentima na Balkanskom poluotoku spominju već u 10. stoljeću. Tako je njihova pojava zabilježena za prvoga bugarskoga ustanka u Makedoniji 976. godine, na području između Kastorije i Prespanskoga jezera. Spominju se i u ratovima u kojima su se pod grčkom zastavom borili protiv Saracena (1027.), protiv Normana (1082.) i protiv Kumana (1091., 1095.). U drugoj polovici 11. stoljeća Vlasi se spominju u Tesaliji koja je nosila ime *Velika Vlaška*, odakle su se počeli pomicati prema Solunu gdje se u 12. st. spominje zemlja *Flachia*, *Vlachia*. Osim Velike Vlaške u to doba postoje i *Mala Vlaška* u staroj Aetoliji i Akarnaniji te *Gornja Vlaška* u jugoistočnom Epiru. Od 12. do 14. st. Vlasi se spominju i u srpskim dokumentima, i to na području oko Skopja, kod Prištine itd. U dubrovačkim se dokumentima u 13. i 14. st. spominju Vlasi iz samostana u istočnoj Zeti na rijeci Morači i iz samostana u Polimlju, a također se spominju i Vlasi iz Trebinja, Nikšića, Dračevica, Konavala itd. Svi su ti Vlasi živjeli u selima i katunima patronimskih imena, a bavili su se stočarstvom. U to su doba uglavnom bili romanskoga porijekla o čemu svjedoče njihova rumunjska imena ili već slavenska imena s rumunjskim nastavkom *-ul* (Rački 1881: 138-142). Dokaz njihova romanskoga porijekla nalazi se već u *Ljetopisu popa Dukljanina* iz 12. st. ‘...Posli obujaše Sledusiju i pojdoše u Macedoniju, i nju prijaše i svu zemlju latinsku, ki se onada [za] Rimljane držahu, a sada se zovu Crni Latini, kih cesar s onimi ima mnoge rvanje.’³

Postepeno se vlaško stanovništvo slavenizira i prihvaća narodnost zemlje koju nastanjuje. U 14. st. dolaze i na hrvatsko zemljište, i to na različite predjele od Cetine do Velebita, a posebice u Dalmatinsku zagoru, odakle prodiru na priobalje. U to je doba proces asimilacije sa slavenskim stanovništvom uglavnom bio dovršen, no unatoč tomu postoji određen broj Vlaha koji su po jeziku i narodnosti i dalje bili Romani.

Poopćenje pojma vlah⁴

Kao što je već rečeno, vlaško je ime kod slavenskih naroda bio etnonim za romanskoga susjeda. U srednjem je vijeku na jugoistoku Europe došlo do prijenosa značenja čime vlaško ime, osim etnonima, postaje i oznaka za društvenu kategoriju.

Naime, označava osobu koja se bavi stočarstvom (Botica 2007: 64), odnosno opisuje pokretno stanovništvo nomadskoga karaktera i u to se vrijeme koristi za izražavanje opreke između starosjedilačkoga stanovništva i novodoseljenoga pučanstva.

Stari hrvatski izvori o vlasima govore kao o slobodnom stanovništvu koje služi za ponovno naseljavanje puste zemlje. U *Noveli od Stanca* i u *Tireni Marina Držića Vlasi*⁵ su hercegovački seljaci, dok su u 13. st. Bosanci Vlasima zvali stanovnike Dubrovnika (Vukčević 1981: 334). Skok navodi da su u Žumberku vlasima zvali pripadnike grkokatoličke crkve dok su u Kranjskoj Vlasi bili stanovnici Žumberka općenito. U okolici Bihaća i u Posavini muslimani su vlasima zvali kršćane (i pravoslavce i katolike), dok su katolici pod tim imenom podrazumijevali samo pravoslavce (Vukčević 1981: 335). U ovim se primjerima radi o vjerskoj opreci, i naziv se odnosi uvijek na ‘onoga drugoga’. Dalmatinskim je otočanima (Hvar, Brač, Pelješac, Vis, Korčula i dr.) Vlah stanovnik na kopnu oko Biokova, kajkavci sjeverozapadne Hrvatske nazivaju vlasima sve doseljene štokavce (bilo Srbe bilo Hrvate), a stanovnici dalmatinskih gradova nazivom Vlah (> Vljaj) označavaju došljake iz Dalmatinske zagore, tj. ljude porijeklom iza brda. Taj naziv (vlah/vljaj) ima i negativne konotacije ‘došljak’, ‘seljak’, ‘neuk’ (Botica 2007: 65). U Istri se etnonim Vlah upotrebljava kako bi se napravila razlika između starosjedilaca Hrvata čakavaca u Istri – Bezjaka, i novodoseljenoga slavenskoga i istrorumunjskoga stanovništva tijekom 15. i 16. st. (usp. Blagonić 2008: 101-131).

Posvojni se pridjev *vlaški* nalazi kao sastavnica brojnih toponima, tako imamo u Zagrebu *Vlašku ulicu*, u gospićkom kotaru ime livade *Vlaška škvadra*, na Velebitu *Vlaški laz* itd.⁶ Osim toga u mnogim su dijelovima Hrvatske (i šire) prisutna prezimena izvedena od etnonima Vlah, npr. Vlah, Lah, Vlašić, Vlahov, Vlahović i dr.

Smještaj vlaškoga jezika u romanistici

Ime *Vlah*, *Valah* etničko je ime za Arumunje, Meglenorumunje i Istrorumunje, no ne i za Dakorumunje (Mirdita 2009: 26). U romanistici i u rumunjskoj dijalektologiji od kraja 19. st. smatra se da rumunjski jezik obuhvaća četiri dijalekta, dakorumunjski (sjeverno od Dunava), istrorumunjski (u Istri)⁷ te arumunjski i meglenorumunjski u južnim dijelovima Balkanskoga poluotoka (Kovačec 1993: 132). S genetskoga stajališta zapravo se radi o četirima povijesnim dijalektima koji su se razvili od pretpostavljenoga prarumunjskoga jezika, no veze između istrorumunjskoga, arumunjskoga i meglenorumunjskoga (južno od Dunava) s dakorumunjskim (sjeverno od Dunava) pukle su još u srednjem vijeku.

Isto se dogodilo i sa skupinom dakorumunjskih govora (oltenskih i banatskih) koji su se seobom stanovništva proširili na sjeveroistočni dio Srbije, točnije na područje između rijeke Dunava, Timoka i Mlave te izgubili veze sa svojim matičnim prostorom (Kovačec 1993: 136). Svi ti govornici svjesni su osobitosti svojih jezika te njihove povezanosti s rumunjskim, ali ne osjećaju ni nacionalnu ni jezičnu pripadnost. Tako se Istrorumunji deklariraju Hrvatima, Meglenorumunji Makedoncima u Republici Makedoniji i Grcima u grčkom dijelu Makedonije, Arumunji u Grčkoj deklariraju se Grcima, a u Albaniji Albancima. S druge strane vlaški govornici u Srbiji srpske su nacionalnosti, a tek njihov manji dio po nacionalnosti se smatra Vlasima. Također se i manji dio makedonskih Arumunja deklarira Vlasima ili Arumunjima, dok se većina njih izjašnjava kao Makedonci (Kovačec 1993: 137).

Slično je i s jezikom – Meglenorumunji, Istrorumunji i Vlasi u sjeveroistočnoj Srbiji nikada nisu razvili neki oblik standardnoga jezika, već je za prvu skupinu to makedonski u Makedoniji i grčki u Grčkoj, za drugu je to hrvatski, dok je za treću skupinu to srpski jezik. Arumunjima je standardni jezik vezan za zemlju u kojoj žive, dakle grčki, makedonski, albanski, bugarski ili (dako)rumunjski. Upravo ovi posljednji koji žive u Rumunjskoj smatraju svoj arumunjski dijalekt (kojim se služe uz standardni jezik) narječjem rumunjskoga jezika i imaju razvijen osjećaj pripadnosti rumunjskome narodu (Kovačec 1993: 137) što je objašnjivo teritorijalnom povezanošću. Iz ovoga proizlazi da su svi kontinentalni balkanoromanski govornici danas dvojezični i da su u potpunosti asimilirani s narodom koji je većinski u zemlji u kojoj su nastanjeni.

Krčki Vlasi

Otok Krk je od 1115. godine bio feud Krčkih knezova, kasnije nazvanih Frankopani. Ivan VII. Frankopan, kao jedini gospodar otoka Krka od 1451. god. bio je zadužen za prihode i rashode otoka. Prihode je mogao povećati prvenstveno od poljoprivrede i stočarstva za što mu je trebala radna snaga. Tako je u drugoj polovici 15. stoljeća naseljavao slabije naseljene ili u potpunosti nenaseljene krajeve otoka, tj. pašnjake ljudima s kopna (Bolonić-Žic 2002: 51). Radi se o zapadnom dijelu otoka, odnosno o župama Dubašnica i Poljica, te o području između omišaljskoga i dobrinjskoga kaštela.⁸

Riječ je uglavnom o hrvatskim Vlasima, katolicima odnosno Morlacima/Murlacima doseljenih s područja južnoga Velebita i oko Dinare, među kojima je bio i određen broj balkanskih Romana. Da se radi o Romanima, Skok (1971: 514) potvrđuje činjenicom

da su velebitski pastiri i u 20. st. djelomično očuvali brojenje na rumunjskom jeziku. Mjesta na otoku Krku gdje su se naselili ti pravi Vlasi ili pohrvaćeni Vlasi imaju uglavnom patronimno-zadružna imena prema imenu ili pridjevku poglavara roda koji su se ondje nastanili.⁹ Nenadić, Bajčić, Brusić, Milohnić, Žgaljić, Kapovci u župi Poljičkoj te Bogović, Kremenčić, Milčetić, Zidarić, Radić, Žgombić, Oštrobradić, Vantačić, Turčić, Ljutić, Strilčić i dr. u župi Dubašnica. Oni su prešavši Podgorski kanal, koji se na talijanskom jeziku zove *Canale della Morlacca*, naselili nenaseljeno područje otoka Krka.¹⁰ Dio je njih nastavio svoj put prema Istri, na područje opustošeno kugom i malarijom gdje su se nastanili oko Učke i na području Čičarije¹¹, a još i danas žive u selima Žejane, Šušnjeva, Nova Vas, Brdo, Jasenovik, Kostrčan, Letaj, Miheli, Škabići, Trkovci, Zankovci i dvojezični su. Radi se o govornicima istrorumunjskoga jezika, najzapadnijega rumunjskoga dijalekta, koji je proučen i u leksičkom i u gramatičkom pogledu. Nažalost nalazi se na putu nestanka, npr. Rački (1881: 144) navodi da krajem 19. st. istrorumunjski ima oko 3.000 govornika, Kovačec (1995: 77) 60-ih godina 20. st. bilježi da ih je između 1.250 i 1.500, dok na početku drugoga tisućljeća ima manje od 200 govornika istrorumunjskoga jezika, te je uvršten na UNESCO-ov popis ugroženih jezika.¹²

Vlaški, tj. krčkorumunjski jezik na otoku Krku

Vlasi ili Morlaci, naseljeni na otok Krk u 15. st., bili su po zanimanju stočari, a govorili su ili vlaški ili hrvatski jezik (u velikoj su mjeri već bili dvojezični). Dakle, naziv Vlah ili Morlak tijekom 15. st. nije imao etničko i lingvističko značenje već prije svega sociološko, tj. odnosio se na novodoseljeno stanovništvo koje se uglavnom bavilo stočarstvom. Oni su vrlo brzo pohrvatili svoja imena (npr. već u 15. st. nalazimo pohrvaćena vlaška imena Zenevrić, Budulić), a isto su se tako prestali služiti svojim vlaškim (tzv. krčkorumunjskim) jezikom. Tako je 1875. godine u selu Bajčić pod župom Poljica umro Mate Bajčić Gašpović, posljednji čovjek koji je sa svojom suprugom govorio vlaški (Milčetić 1904: 12), a Milčetić navodi da je tijekom 19. st. i u Malinskoj živjela jedna ženska osoba koja je znala vlaški. Jedini su dokumenti na tome jeziku zapisi molitava *Oče naš* i *Zdravo Marijo*, koje donosimo u nastavku prema zapisu popa Ivana Feretića iz 1819. godine:¹³

Otče naš poljiški

1. Cače nostru, kirle jesti in čer
2. Neka se sveta nomelu tev
3. Neka venire kraljestvo to
4. Neka fiè volja ta, kasi jaste in čer, asa si prepemint
5. Pire nostre desa kazi da ne astec
6. Si lasne delgule nostre, kasisi noj lesam al delsnic a nostri
7. Si nun lesaj in ne napasta
8. Nego ne osloboda de rev. Asasifi.

Zdrava Marija poljiška.

1. Sora Maria pliena de milosti Domnu kutire
2. Blagoslovitest tu intre mulierle, si blagoslovituj ploda dela utroba ta Isus
3. Sveta Maria, majula Domnu, rogè Domnu za noj akmoče si in vrajme de morte a nostru. Asasifi.

Unatoč tomu što su velebitski Vlasi (Morlaci) uglavnom bili Hrvati i katolici, među njima je bilo i pravih Rumunja, što dokazuju određena njihova prezimena: Bučul, Čutul, Prendivoj, Hamet (> selo Hametovci kraj sela Poljica), Kapo, Sebikoč (> selo Sebikoč, sjeveroistočno od Linardića), Cako, Delebajde, Čepulado (Bolonić 1986: 25).

S obzirom na to da su Romani više stoljeća živjeli u simbiozi sa Slavenima, njihov je dijalekt sadržavao mnoge slavenske elemente. S druge strane, u slavenskim su govorima otoka vidljivi rumunjski leksički ostaci. To je posebice vidljivo u određenom broju toponima na otoku Krku. Izdvojit ćemo ih nekoliko koje je posvjedočio Petar Skok. Područje pod imenom Šotovento¹⁴ nalazi se položeno ispod nekoliko manjih vrhova. Jedan je od njih *V□hure* (238 m) hibrid od hrv. *vrh* + *-ure* (*-uri* je rumunjski plural za imenice srednjega roda). Drugi je toponim *Sekara* (< rum. *secară* 'raž' < lat. *secale*), zatim *Fintira* (< rum. *fintînă* od lat. *fontana*), zatim *Fīreča* (< rum. *ferece* od lat. *flex*, *fīlicis* 'paprat'), *Šūgari* (< rum. *sugar* adj. 'koji još sisa, mladunče').¹⁵

Milčetić (1986: 25) bilježi da su romansko stanovništvo doseljeno na zapadni dio otoka otočani nazivali Vlasima, a tako su i Dubašljani često nazivali Poljičane, i to posebice u negativnom kontekstu. Dokaz da Vlaha ima i na području Dubašnice potvrđuje prezime Vlah u selu Bogović te ime sela Vlašić jugozapadno od sela Strilčić.

To je selo pomorila kuga, a još i danas postoje njegove ruševine (Milčetić 1884: 21).

Na otoku je prisutan i antroponim Katunar (danas obitelj Katunar iz Vrbnika spada u najpoznatije vinare na otoku Krku), koji potječe od riječi *kātūn* ‘povremeno pastirsko planinsko naselje uz pasište na koje se stoku izvodi preko ljeta’ (Anić 2004) < rum. *cătun* ‘zaselak’.¹⁶

Osim toga, Filipi (2002: 416) je u čakavskom govoru južnoga dijela otoka Krka zabilježio posuđenicu iz krčkorumunjskoga *puljić* ‘ptica’,¹⁷ što je hibridna umanjenica na -ić (**puľu* – potvrđeno kao istrorumunjski < lat. *pullius*; rum. *pui* ‘mala ptica, pilić, mladunče’). I lingvist Pavao Tekavčić (1956: 35-38) izdvaja dva leksema rumunjskoga podrijetla u govorima otoka Krka. Prvi je *špilišôr*, ili prema bilješci Bogoslava Šuleka *špirišôr*, a prema Tekavčiću izvedeni su iz rum. *spin* ‘trn’ (< lat. *spinus*) + rumunjski deminutivni adverbijalni sufiks -șor (iako u dakorumunjskom termin *spinișor* toga značenja nije zabilježen).¹⁸ U primjeru *špirišôr* dolazi do rotacizma kao i kod toponima *Fintūra* < rum. *fiñtîñă*, koji je karakterističan za istrorumunjske govore što dokazuje da krčkorumunjski spada u istu dijalektalnu skupinu kao i istrorumunjski. Riječ je o korovu lat. naziva *Sonchus* (hr. kostriš, kostriješ, kostrijes – usp. Šugar 2008) čiji listovi imaju male trnove, a koji se obično koristi za hranu svinjama, a rjeđe i za ljude. Drugi je leksem *čūra*, *čuralo* ‘finije rešeto’, a povezuje se s rumunjskom riječi *ciur* ‘rešeto’ (< *cibrum* disimilirano s *cribrum*).

Osvrt na povijesne dokumente o krčkim Vlasima

U nastavku će biti nabrojani pojedini povijesni dokumenti, tj. listine zapisane glagoljicom u *Acti Croatici (Listine hrvatske)* Ivana Kukuljevića Sakcinskoga iz 1863. godine te se nalaze i u ćiriličnom prijepisu Đure Šurmina iz 1898. godine, a svjedoče o prisutnosti Morlaka na otoku Krku.

Iako su krčki Vlasi naseljeni u znatnijem broju na otok tijekom 15. stoljeća, dokument s područja Dobrinjštine koji svjedoči o ‘vlaškim zemljama’ datira iz 1321. godine.

- *Listina br. V.* iz 1321. godine (8. studenoga u Dobrinju)

U tom je dokumentu izneseno kako plovani dobrinjski gradi, daruje i posvećuje crkvu Sv. Ambroza u Dobrinju te joj daruje određene zemlje, među kojim se spominju i zemlje vlaške: ‘...jest joj dal zemlje Puponin (tako) slobodne orane i neorane, i pašišća do zemlje, ka se zove Ograda, i do zemlje Kabalina, i do zemlje Ponikvar’ske, i do zemlje Kneže, ke se zovu Vlaške...’ To dokazuje da je i prije druge polovice 15. st. na otoku obitavalo vlaško stanovništvo.

- *Listina br. LXXVIII.* iz 1465. godine (10. studenoga u Omišlju)

Ovim se dokumentom posvjedočuje da se stanovništvo omišaljskoga kaštela tuži na Vlahe/Morlake kneza Ivana koji prelaze svoje granice: “... jesu prišli tužeći se na Vlahov, kojih jesmo mi postavili u kunfini od rečenoga Kaštelmušća¹⁹ na Kras, kadi se zove v Orlec, imenujuć Murlakov sudca Gerga Bodolića i sudca Vida Menkovića, ki bivši ni vaćši²⁰, da rečeni Morlako da vodić (vodiju) nih živini naslavalito (navlastito) prašci****.” Ti predstavnici omišaljskoga stanovništva traže od nadležnih vlasti da im se strogo odrede te granice (konfini) “...koe peršone hoćemo da stvore konfini rečenim koloni i Murlaki da se mogu uzderžati i u ovom služiti. I više imenovani gludi budući poslani za akomodati od gospodina više rečenoga jesu detirmenal(i) rečenim Murlakom konfini...”.

- *Listina br. LXXVIII.* iz 1468. godine (kolovoz, na Krku)

Ovim dokumentom knez Ivan Frankopan zabranjuje Vlasima/Morlacima da prelaze svoje granice: “...buduć poslan gospodin Čubranić vlastelin od strane gospodina kneza Ivana med Murlakov, ovi ki sada jesu prišli ustanit se, kojim bi detirmenato dojtj in kontrad od Omišlja...” te im točno određuje zemlje za oranje i zemlje za ispašu. Također im je dano 50 zlatnih dukata da bez dozvole ne prelaze granice: “...i gospodin zgora imenovani jest učinil više imenovanim Vlahom petdeset dukat slatih, da njimu prelazot rečenih konfini š njih živinami prez libertadi.” Također navodi imena dvojice Vlaha (pohrvaćenih prezimena) “I ovo su kapi od Murlakov: prvi sudac Vido Zenevroć, Ivan i Gergu(r) Budulić i Petar.”

Osim u navedenim listinama, krčki se Vlasi spominju i u dokumentima, tj. pismima iz 15. st. koja Ivan Črnčić navodi u svom djelu *Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji* iz 1867. godine. Tako se u nekoliko pisama na latinskom jeziku spominje osoba imena Mikula Flach (Vlah): npr. u pismu pod rednim brojem IX. iz 1402. god. neki Domicel daruje Mikuli Flachu polovicu otoka Plavnika “...Ibique Domicellus filius quondam Nicolai de Karistia dedit, tradidit et donavit libere, pure et simpliciter, irrevocabiliter inter vivos, jure proprio im perpetuum Magistro Nicolao di Flacho (*Vlah*) pro se et haeredibus ac successoribus suis recipienti, mediam partem unius partis ex quinquaginta partibus *scopuli Plavnici*...” (Črnčić 1867: 127, 159). Zatim u X. pismu iz 1410. godine svjedoci sude u sporu Mikule Flacha s Janjom Lampridijevom u njegovu korist prepuštajući mu trse pored Svete Sofije. Jedan od tih svjedoka je vlastelin Minelin Vlahić “...Ser Minelino de Vlachim (*Vlah*), et Ser

Nicolao quondam *Viccomitis* Marci, pro tribunali sedentibus ventilata fuisset quaedam lis et quaestio inter Nicolaum *Flacho* ex una parte agentem...” (Črnčić 1867: 127, 160). Pismo XII. opet navodi Mikulu Flaha koji je darovao *Krčkim Ocima* dragu na kojoj je zasađeno trsje u kotaru Sv. Sofije (Črnčić 1867: 127, 162), a ista se osoba spominje i u pismu XIII. Valja istaknuti i pismo pod rednim brojem XI. iz 1419. godine gdje se spominje osoba imena *Stantius Radilovich* (Stanac Radulović) čije je prezime bez hrvatskoga nastavka *-ić* rumunjskoga porijekla. Radi se o pismu u kojem je dana ovlast fratru Tomi Senjaninu da protumači, a krčkom piscu i sucu Ivanu da na latinski prevede riječi koje je bašćanski pisac Stanac napisao na slavenskom jeziku (Črnčić 1867: 127, 161).

Črnčić spominje i dokument 1488. – 1496. u kojem biskup Dunat vodi raspravu sa svim Hrvatima i Vlasima iz Dubašnice i iz Poljica (“...con tutti li corvati et morlacchi di Dubasniza e Pogliza...”) jer stolnoj crkvi nisu plaćali desetinu žita, vina i janjadi. S njima je bio u sporu oko 10 godina pred krčkim providurima redom, 1488. pred Marinom Morom, 1490. pred Marinom Bolduom i 1496. pred Ivanom Gritiem. Te se godine s njima dogovorio na davanje 40 soldina po kućanstvu godišnje (Črnčić 1867: 137). Još se i 1504. godine na tome području razlikuju Vlasi i Hrvati što je vidljivo u dokumentu kada Dunat pred krčkim providurom Leonom Kirinom Kalafatom izlaže da njegovoj stolnoj crkvi trebaju davati desetinu od svojih brajdi i obrađenoga tla na Dubašnici svi Krčani, i vlastelini, i težaci, i Hrvati, i Vlasi: “...cittadino di Veglia si nobile come popolar, et morlaco, over crovato...”. Dalje tekst donosi da su te zemlje bile od nekoga Radca, Hrvata ili Slavena, a ne Vlaha: “...che el primo patron della possession...sia stato CORVATO cioè SCHIAVON, et non murlaco, lo qual haveva nome Radaz...” (Črnčić 1867: 139).

Ovi dokumenti dokaz su postojanja vlašćkoga stanovništva na području otoka Krka u 15. i na početku 16. stoljeća. Pod nazivom vlašćko stanovništvo misli se na Hrvate i određeni broj stanovništva romanskoga podrijetla koji su s područja južnoga Velebita i Dinare doselili na otok Krk (a neki od njih nastavili su svoj put prema Istri). Prisutnost stanovništva upravo rumunjskoga porijekla među Vlasima dokazano je zastupljenošću navedenih toponima, antroponima, rumunjskih leksičkih ostataka u slavenskim govorima otoka te zapisom dviju molitava na tzv. krčkorumunjskom jeziku. Ti podaci stavljaju krćko morlaćko stanovništvo u širi vlašćki balkanski i europski kontekst.

Note:

- ¹ Tomu ide u prilog i anglosaksonski naziv *Wealh*, odnosno *Welsh* za stanovništvo provincije Wales (radi se o keltskoj regiji) u Ujedinjenom Kraljevstvu (Vukčević 1981: 316).
- ² Više o *Morovlah* usp. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. 30, str. 13 (> prezime Morovlašić).
- ³ Preuzeto s internetske stranice http://montenegrina.net/pages/pages1/istorija/duklja/ljetopis_popa_dukljanina_hrvatska_redakcija.htm.
- ⁴ Riječ Vlah/vlah piše se velikim ili malim slovom ovisno o tome na što se odnosi (npr. etnonim velikim slovom; opća imenica malim slovom)
- ⁵ Za razvoj značenja Vlah/vlah v. u: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. 87, 168-171.
- ⁶ Više takvih primjera usp. u: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. 87, 199-200.
- ⁷ U ovu skupinu spada i izumrli krčkorumunjski idiom. Naziv istrorumunjski je isključivo lingvistički naziv, a sami govornici svoj idiom nazivaju pridjevom prema mjestu stanovanja, npr. žejãanski, šušnjejski, novošãanski, brijaãanski itd. ili koriste zajednički termin *vlaški*.
- ⁸ Dva su mjesta u okolici Dobrinja – Sužan i Soline, naseljena pretežno Morlacima zbog rada u solanama (Šimunović 2005: 92).
- ⁹ Takvi toponimi, nastali prema porodičnim imenima nisu zabilježeni na drugim dijelovima otoka, ali su zabilježeni u srednjovjekovnim spomenicima koji govore o Vlasima.
- ¹⁰ U ovom se nazivu genitiv *della Morlacca* odnosi na planinu Velebit koju Mlečani nazivaju *Montagna Morlacca*.
- ¹¹ Na Ćićariji se za naseljene Vlahe koristio i naziv Ćići, no danas se taj naziv rabi za stanovnike Ćićarije općenito.
- ¹² Ove brojke ne uključuju govornike istrorumunjskoga u inozemstvu.
- ¹³ Objavljeno u: Feretić, Ivan (1903) ‘Latinski, talijanski, ‘ćuški’ i ‘vlaški’ jezik na Krku godine 1819’. *Pučki prijatelj*, br.11. Prijepis tih molitava nalazi se i u: Muljačić 1976.
- ¹⁴ Od tal. *sotto* ‘ispod’ i *vento* ‘vjetar’ u značenju ‘zavjetrina’. Najzapadnije područje otoka Krka koje obuhvaća pojedina sela poljičke župe.
- ¹⁵ Filipi 2002: 416; Skok 1971: 514; Šimunović 2005: 94. Značenje rumunjskih riječi uzeto iz: De Cihac 1870.
- ¹⁶ Više o riječi *kãtũn* u: ERHSJ, II, 64.
- ¹⁷ Milčetić (1904: 18) bilježi da Krčani zovu Cresane *pulićari* (*pulić* u tom kontekstu označava ‘mlado magare’) ili *konjićari* jer se na grbu grada Cresa (grad na istoimenu otoku preko puta otoka Krka) nalazi hipopanter – životinja s konjskom glavom.
- ¹⁸ Navodi i dva toponima na otoku Krku istoga nastavka *Lašor*, *Krčišore* (hibridna imenica od hr. *krš* + rum. *-şor*).
- ¹⁹ Od tal. *Castelmuschio* ‘Omišalj’.
- ²⁰ Od tal. *vecchi* ‘stari’.

Literatura:

ANIĆ, Vladimir (2004) *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.

BLAGONIĆ, Sandi (2008) ‘Prilog etnohistoriji (sub)etničkih skupina Vlaha i Bezaka u

Istri”. *Problemi sjevernog Jadrana* 9, 101-131.

BOLONIĆ, Mihovil (1986) “Pet stoljeća naših sela”. U: *Otok Krk. Zapadni dio* (Krčki zbornik sv. 16), 17-71.

BOLONIĆ, Mihovil; ŽIC, Ivan Rokov (2002) *Otok Krk kroz vjekove*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

BOTICA, Ivan (2007) “Vlah i vlah – nekoć i danas”. U: *Jezik i identiteti*, 61-69.

ČRNČIĆ, Ivan (1867) *Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji*. Rim: Slova vjeroplođničina u ruku viteza Petra Mariettia.

DE CIHAC, Alexandre (1870) *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*. Francfort: Ludolphe St. Goar.

DWB = *Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*. Preuzeto s interneta: <http://urts55.uni-trier.de:8080/Projekte/DWB>

FEREĆIĆ, Ivan (1903) “Latinski, talijanski, ‘ćuški’ i ‘vlaški’ jezik na Krku godine 1819”. *Pučki prijatelj*, br.11.

FILUPI, Goran (2002) “About the istrian-roumanian forms of the *splira* type”. *Annales* 12/2, 415-420.

KOVAČEC, August (1993) “Status kontinentalnih balkanskoromanskih idioma i ‘relativistički pristup’”. *Suvremena lingvistika* 35-36, 131-141.

KOVAČEC, August (1995) “Neki apelativi i vlastita imena istrorumunjskog podrijetla u središnjoj Istri”. *Folia Onomastica Croatica* 4, 75-88.

KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, IVAN 1863. Listine hrvatske (Acta Croatica), knj. 1, *Povjestni spomenici Južnih Slavena*, Zagreb: Narodna tiskarnica dra. Ljudevita Gaja. (dokument u pdf-u preuzet s interneta 20. rujna 2010. s <http://books.google.hr>)

Ljetopis popa Dukljanina. Preuzeto s interneta: http://montenegrina.net/pages/pages1/istorija/duklja/ljetopis_popa_dukljanina_hrvatskaredakcija.htm

MILČETIĆ, Ivan (1884) “Arkeologiĉko-istoriĉne crtice s hrvatskih otoka”. *Viestnik Hrvatskoga arkeologiĉnoga društva*, god. VI, br. 1, str. 18-28

MILČETIĆ, Ivan (1904) “Vlaški i stari romanski jezik na Krku”. U: *Zbornik za narodni život i obiĉaje Južnih Slavena IX/1*, 1-20.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (1911) sv. 30 (Morovlah, str. 13)

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (1973) sv. 87 (Vlah, str. 168-171, vlaški 199-200)

MIRDITA, Zef (2009) *Vlasi starobalkanski narod*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.

MULJAČIĆ, Źarko (1976) “Über zwei krkrumänische Texte aus dem 18. Jahrhundert”. *Zeitschrift für Balkanologie* 12, 51-55.

RAČKI, Franjo (1881) “Hrvatska prije XII. vijeka glede na zemljišni obseg i narod”. *Rad* 57, 102-149.

- SKOK, Petar (1971) "Vlah". U: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 8, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.
- ERHSJ = SKOK, Petar (1971-1974) *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (I-IV)*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- ŠIMUNOVIĆ, Petar (2005) *Toponimija hrvatskoga jadranskoga prostora*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- ŠUGAR, IVAN 2008. *Hrvatski biljni imenoslov*, Matica hrvatska: Zagreb.
- ŠURMIN, Đuro (1898) *Hrvatski spomenici*. (Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium, vol. 6). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- TEKAVČIĆ, Pavao (1956) "Due voci romene in un dialetto serbo-croato dell'isola di Veglia (s.-cr. Krk)". *Studia Romanica et Anglica Zagradiensia* 7-8, 35-38.
- TRONTELJ, Jože; SNOJ, Marko (1970-2008) *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. (preuzeto s interneta)
- VUKČEVIĆ, Nikola (1981) "Etimologija pojma 'Vlah' i njegova razna značenja". U: *Predmet i metoda izučavanja patrijarhalnih zajednica u Jugoslaviji* 3, 315-342.

REZUMAT

Krčki Vlasi u literaturi i povijesnim izvorima

În cursul secolului XV în zona nepopulată a insulei Krk, cneazul acestei insule Ivan al VII-lea Francopan din partea interioară a Dalmației, din spațiul de sud al muntelui Velebit și din zona din jurul muntelui Dinara, i-a adus ca imigranți pe morlaci (vlahi). Este vorba despre partea nord-vestică a insulei, respectiv despre regiunea care cuprinde comuna Dubašnica de azi, localitatea Poljica și zona castelului Omišalj de odinioară. Despre aceasta ne mărturisesc documentele istorice, dar și unele toponime, precum și antroponime înregistrate în zona menționată. Limba care au vorbit-o a fost cea vlahă, respectiv cea românească de pe insula Krk, iar singura confirmare pentru aceasta sunt rugăciunile „Tatăl nostru“ și „Salut Marie“, care au fost notate fiind auzite de la ultimul vorbitor de limbă română de pe insula Krk, Mato Bajčić Gašpović din Poljic, decedat în anul 1875.

SUMMARY

Vlachs from the Island Krk in the Primary Historical and Literature Sources

The aim of this paper is to depict the status of the Vlachs from the island Krk and their local Krk-Roumanian language in the wider context of the scientific research on the Vlach peoples. It is about the Vlachs that immigrated from the areas of southern Velebit and Dinara mountains

in the poorly populated parts of the island in the 15th century. Further, a brief review of the etymology of the name Vlach and ethnogenesis of the Vlach peoples is given with an emphasis on the Balkan Vlachs and the status of the Vlach language in the context of the Romance languages and literature studies.

Cvetko Pavlović, Bar /Crna Gora/

CINCARI U GRČKOJ

Istorijske podatke o postojanju i životu Cincara u Grčkoj i na širem prostoru Balkanskog poluostrva možemo pratiti i sagledavati u kontinuitetu od pradavnih remena do savremenog doba. Drevna Grčka, smještena na izuzetno povoljnom geografskom položaju u srcu Mediterana, kao kolijevka evropske civilizacije, pružala je i pruća izvredne uslove za život različitih narodima, kulturama i civilizacijama.

Šarsko-pinske planine, kao planinski sistem na Balkanskom poluostrvu koji zahvata područja savremenih država Kosova, Makedonije, Albije i Grčke, Šarplanina, Korab, Paštrik, Koritnik, Dešat, Bistra, Stiovo, Jablanica, Galičica, Tomori i Pind, bogate su rudama (hrom, magneyit, mangan, gvožđe, bakar, nafta), šumama, posjeduju izuzetan hidroenergetski potencijal, a najvažniju privrednu granu predstavlja poljoprivreda - stočarstvo i voćarstvo. (1) Blaga mediteranska klima na jugu koja na sjeveru i sjeverozapadu prelayi u planinsku, razućensot obala sa velikim brojem ostrva, pomorske veze sa Sredozemljem, Jadranskim i Crnim morem, Bliskim Istokom i Sjevernom Afrikom i preko njih sa drugim kontinentima, drumske veze sa unutrašnjošću Balkanskog poluostrva i preko njega sa Centralnom, Sjevernom i Istočnom Evropom, pružali su i pružaju izvanredno povoljne uslove za život i egzistenciju kao i razvoj pomorstva, trgovine, zanatstva, poljoprivrede, stočarstva, ribolova, kulture, nauke i svih vidova umjetnosti.

Na prostorima Ilirije, Trakije, Epira, Tesalije i jednog dijela Makedonije u kasnoantičkom periodu, živjeli su Iliri, Grci, Makednoci, Cincari, Jevreji i drugi narodi.

Poseban predmet našeg interesovanja i akcenat u ovom radu stavljen je na Cincare, kao zasebnu autohtonu etničku grupu, koja je u određenom istorijskom periodu koji se mjeri stoljećima egzistirala na području današnje Grčke i susjednih balkanskih država.

Proučavajući rezultate različitih naučnih istraživanja, istorijsku građu i izvore, ratničke pohode, migracije, etnički sastav stanovništva Balkanskog poluostrva, arheološka nalazišta, statute gradova, narodna predanja, legende, sjećanja, toponime, oronime, patronime došli smo do saznanja o prisustvu, životu, migracijama i asimilacijama Cincara u Grčkoj i Albaniji kao i Makedoniji, a takođe i Vlaha, Morovlaha, Vlaštaka, Morlaka, Karavlaha, Kucovlaha i Aromuna, pored ostalih etničkih grupa na istočnoj obali Jadrana, u Crnoj Gori, Dalmaciji, Dalmatinskoj Zagori sve do Istre. Imperijalna osvajanja, ratovi i pokoravanja i migracije kao njihove posljedice,